

7 februari 2024

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Meedoen aan een 'toekomst-scenario-studie rond de Ad' - een oproep
En ook iets over 25 jaar Leido...
En terugkijken naar onze voorspellingen uit 2017...

1 Inleiding

In de afgelopen periode is via dit nieuwsbrief-kanaal een aantal keren aangegeven dat het heel hard nodig is om met een aantal experts om tafel te gaan, teneinde met elkaar een 'toekomst-scenario-studie' vorm te geven rond de verdere invoering van de Associate degree. Na de invoering in 2006 als programma met een koppeling aan een bacheloropleiding, zijn wel monitors gehouden maar dan zonder echt goed te kijken naar de toekomst.

Ook toen in 2018 de Ad een eigen opleidingsstatus kreeg toegewezen, is niet nadrukkelijk en expliciet door de overheid of een andere organisatie besloten om te gaan bezien hoe dit alles zou kunnen gaan leiden tot ingrijpende en betekenisvolle verschuivingen binnen het hoger onderwijs. Het is toch vreemd dat dit nu ook nog niet is gebeurd, met de constatering dat de Ad-instroom maar blijft stijgen en die bij de Bachelor niet, met als gevolg dat veel hogescholen rekening moeten gaan houden met bijvoorbeeld bezuinigingen. Misschien dat tevens de mogelijke daling van de internationale instroom veel impact gaat krijgen, al zal dit voor de universiteiten heel anders liggen.

In reacties die we mochten ontvangen naar aanleiding van de oproepen om een dergelijke studie te gaan initiëren, is aangegeven dat er voldoende reden is daartoe over te gaan – mede omdat in allerlei netwerken waarin de Ad een rol speelt, al voldoende informatie beschikbaar is over spannende ontwikkelingen. Met de 'toekomstverkenning' voor de deur en door de groeiende vraag naar werkzame scenario's rond het 'levenlang ontwikkelen' wordt het tevens zonder meer relevant. Er valt namelijk ook te constateren dat het hbo en wo zelf in beweging komen, met ook weer nieuwe constructies en 'producten'. Denk aan het 'werkplek-leren', het streven naar meer flexibele leerwegen en – niet te vergeten – het willen gaan aanbieden door de bekostigde instellingen van kleine programma's, vallend onder het begrip 'microcredential'.

Daarom doen we in deze nieuwsbrief een oproep. Degenen die zich aangesproken voelen om mee te werken aan een dergelijke 'scenario-studie', kunnen zich hiervoor opgeven. Verderop meer over een mogelijke aanpak, met groepen rond bepaalde thema's en het organiseren van (eerst online) overleggen, met in het najaar een conferentie om alles over het voetlicht te tillen. Tegen die tijd zal ook wel helder zijn hoe andere beleidszaken door een nieuwe regering in elkaar worden gestoken. Kortom, voldoende werk aan de onderwijs- en scholingswinkel.

Overigens is deze insteek rond het moeten gaan uitvoeren van een scenario-studie niet nieuw. In november 2017 hebben we – wetende dat de Ad een zelfstandige opleiding zou worden – in nummer 22 van PamflAd al een oproep aan de minister gedaan om ermee te starten. Om haar uit te dagen hebben we toen een aantal 'voorspellingen' gedaan, voor zo'n tien jaren later. We nemen de vrijheid om in deze nieuwsbrief als het ware al een tussenstand op te maken, dus we kijken in hoeverre ze al zijn waargemaakt. En we bezien hoe goed we toen in de toekomst konden zien...

2 Leido: 1999-2024

We mikken dus voor de presentatie van het resultaat van de 'Ad-scenario-studie' op het najaar. Maar we nemen de vrijheid om die dag ook aandacht te besteden aan het feit dat in 1999 Leido is opgericht. Hoe we dat zullen gaan doen... dat is nog een verrassing.

3 Oproep leden Werkgroep Ad-Scenario-studie

We zijn op zoek naar ervaringsdeskundigen, experts en nieuwsgierige betrokkenen bij de positionering van de Ad-opleiding in ons land – maar ook uit Vlaanderen, gelet op de grote overeenkomst met hetgeen alhier gebeurt. Ze moeten bereid zijn vanaf maart tot en met oktober binnen hun baan, dus op basis van het al lerend kunnen netwerken als 'return on investment', in de beoogde werkgroep een bijdrage te leveren aan de beoogde scenario-studie. Uiteraard moeten ze daarbij onafhankelijk kunnen meedoen, zonder last van ruggenspraak en overleg met een achterban. De scenario-studie wordt uitgevoerd onder regie van Leido en daarbij is nadrukkelijk geen sprake van een formele werkrelatie met de leden van de werkgroep, met in alle vrijheid te kunnen handelen.

Het gaat in die periode om vooral het met elkaar communiceren via de email (versturen van documenten en daarmee samenhangende zaken) en een app-groep, met een tweetal fysieke overleggen (met de data nog nader vast te stellen, in Amersfoort) en de eindconferentie (voor rekening van Leido).

Het plan van aanpak wordt vastgesteld nadat de werkgroep is ingesteld. Daarvoor zal ook een kleine stuurgroep worden benoemd om een en ander in goede banen te leiden en het proces rond deze studie in de gaten te houden. Op basis van de vast te stellen thema's worden er deelgroepen ingericht, om dieper op bepaalde ontwikkelingen in te gaan.

Als u interesse heeft in deze aanpak, kunt u dit tot 20 februari laten blijken door een mailtje te sturen naar info@leido.nl. Vermeld daarin:

- Naam
- Organisatie
- Functie
- E-mail-adres
- Telefoonnummer
- Thema's die uw belangstelling hebben als het gaat om de Ad binnen het hoger onderwijs.

4 Thema's die gaan meespelen

De groep die met de studie aan de slag gaat, stelt een plan van aanpak op. Daarbij zullen ook de thema's worden vastgesteld, elk te koppelen aan een kleine groep met degenen die hebben aangegeven een bepaald thema interessant te vinden. Hier geven we een aantal mogelijkheden, om de richting van de studie aan te geven.

- Leerwegen binnen het stelsel in het algemeen (mogelijkheden, voorwaarden, aansluitingen, combinatie met mbo-4...)
- Vormgeving van leerwegen Ad-Bachelor (modellen, doorstroomopties, regionale en landelijke afspraken...) en consequenties van de parallelle leerwegen naar de Bachelor...
- Wet- en regelgeving... en financiële zaken (diplomabonus, financiering route Ad-Bachelor, 2+2-model...)
- Positionering van 'Professional Associate Colleges' en eigen mogelijkheden... en gebruik van de Ad binnen het 'levenlang ontwikkelen (nieuwe duale vormen, micro-credentials, privaat aanbod...)
- Internationalisering...

5 Voorstellen doen, voor aanpassingen...

In samenhang met het uitwerken van deze thema's willen we ook voorstellen doen met betrekking tot de inrichting van het stelsel en daarbij behorende kaders, en de wet- en regelgeving. Dat is niet meer dan logisch, vooral omdat we in de afgelopen jaren hebben gemerkt dat veel innovatieve en creatieve opties en scenario's stukliepen op hetgeen nu allemaal formeel als het speelveld geldt. Natuurlijk brengen veranderingen weer andere vraagstukken met zich mee, maar het kan niet anders dan dat het opnemen van een nieuwe type opleiding moet leiden tot aanpassingen. Het systeem mag niet zo rigide en star zijn dat alle belangen binnen de bestaande structuur moeiteloos zijn verdedigen door de huidige instellingen.

In de beoogde scenario-studie pakken we dus de 'beleids-drempels' gewoon mee ('heilige huisjes') om de betrokkenen uit te dagen om zonder mistige argumenten onderbouwd aan te geven waarom 'iets niet zou moeten kunnen'.

6 Terugkijkend naar 2017... met voorspellingen rond de uitrol van de Ad

Laten we ook maar even heel nostalgisch worden en teruggaan naar november 2017. Toen hebben we een oproep aan minister Van Engelshoven gedaan om met een toekomst-scenario-studie te gaan starten met het oog op de verzelfstandiging van de Ad per 1 januari 2018. Helaas is er niets mee gedaan, naast de monitor die werd uitgevoerd om de ontwikkelingen te volgen. Maar zoiets is geheel iets anders dan een blik in de toekomst te werpen om op basis van een aantal parameters.

Samen met die oproep hebben we het aangedurfd een aantal voorspellingen te doen ten aanzien van de consequenties van de verdere invoering van de Ad als tweejarige hbo-opleiding. We gaan ze hieronder gewoon vermelden, in de kadertjes. Vervolgens zetten we er, nu zes jaren later, wat actuele kanttekeningen bij, ook al omdat de voorspellingen zijn gericht op de situatie rond 2027. We hebben dus nog enige tijd te gaan. Dat geeft ons de gelegenheid om op een aantal punten wat aanpassingen te plegen met betrekking tot de toenmalige verwachtingen. En nu maar kijken wat ervan nog bruikbaar is voor de 'toekomst-scenario-studie'...

6.1 Inleiding bij de voorspellingen

Hier een deel van de inleiding die we hebben gebruikt om aandacht te vragen bij de overheid om snel aan de slag te gaan met een toekomstverkenning rond de Ad.

Het ligt voor de hand dat de nieuwe minister met een aantal experts om tafel gaat zitten en de vraag stelt 'wat de Ad als opleiding ons gaat brengen'. De uitkomsten van analyses kunnen welhaast onvermijdelijk voor aanpassingen gaan zorgen, niet zozeer in het wetenschappelijke onderwijs maar wel in het hbo, en daaraan vastgehangen beroepskolom.

Ook zal de Ad een cruciale rol gaan spelen in het 'levenlang leren'. De concepten daarvoor zullen in het komende decennium op de schop moeten gaan. We krijgen veel meer generaties die een plek in de LLL-systemen dienen te krijgen. Dit vraagt van de instellingen om een inspanning die niet van de ene op de andere dag is om te zetten in concrete effecten. Nu heeft men het LLL ondergebracht bij het Ministerie voor Economische Zaken. Prima idee, gelet op de koppeling van onderwijs aan de arbeidsmarkt, een conditio sine qua non (om het zo maar eens te zeggen). Maar dan moet er wel door OCW en EZ worden samengewerkt, toch?

In dit nummer van PamflAd nemen we de vrijheid suggesties voor de komende discussies over een toekomstscenario voor (hoger) onderwijs aan te dragen, als het gaat om de rol van de Ad als opleiding. De overheid mag ze zonder bronvermelding gewoon gebruiken...

6.2 Ontwikkelingen in de toekomst rond de Ad-opleiding

Hier dus een aantal zaken die in het ontwikkelen van een toekomstscenario een rol gaan spelen. We noemen ze kort als 'statements'.

Binnen afzienbare tijd kennen we de volgende situaties als gevolg van de verdere invoering van de Ad – dus een visie op wat we op termijn mogen verwachten:

1. Van de nieuwe hbo-studenten kiest 40% voor een Ad-opleiding.

Van de Ad-geslaagden gaat 60% direct de arbeidsmarkt op. Dat houdt in dat in het initiële hbo-systeem rond de 75% van het aantal studenten in 2018 zit. De overheid houdt hiermee rekening bij de algemene bekostiging, terwijl de hogescholen hun interne financiering daarop hebben aangepast, via een herstructurering.

Dit is nog niet het geval. Maar... als de huidige trend rond de instroom doorzet, dan zou het best eens zo kunnen zijn dat in 2027 de verhoudingen voor de Ad en de Bachelor wel eens akelig dicht bij deze voorspelling kunnen gaan komen.

Maar het gaat er bij dit punt om dat het hbo rekening moet houden dat als de Ad-instroom verhoudingsgewijs toeneemt daarvan na twee of drie jaren 60% het hbo verlaat. Dat percentage is helemaal niet verkeerd voorspeld. De combinatie van beide bewegingen zorgt voor een versnelde daling van het aantal ingeschreven en bekostigde studenten. Een waarschuwing dus als zodanig.

2. Van degenen die na de Ad zijn gaan werken, kiest 60% ervoor om na 2 of meer jaren te gaan studeren voor een Bachelorgraad.

Daarvan doet 50% dit binnen 6 jaren op basis van een apart overheidsbudget dat beschikbaar is voor de hogescholen om de programma's te kunnen bekostigen. De andere 50% wacht langer

daarmee en kan gebruikmaken van een persoonlijke leerrekening die na die 6 jaren wordt toegerekend, in combinatie met een flexibele rijksbekostiging voor de instellingen die hiervoor zijn uitgekozen – op basis van blended learning.

Deze voorspelling is door ons (nog) niet te controleren. Mogelijk dat binnenkort uit CBS-statistieken, naast wat DUO kan nagaan, zal blijken of Ad'ers sowieso na enige tijd opteren voor de graad Bachelor, bekostigd dan wel privaat. Ook kunnen hogescholen hierover wellicht enig uitsluitend geven.

Hetgeen hier verder staat is een scenario dat past bij een vorm van 'terughalen' van werkenden naar bekostigde hogescholen. Maar dat moet er wel een beleid voor in stelling worden gebracht, onder meer met een individuele leerrekening. Dat is zonder meer een aandachtspunt voor de scenario-studie. Ook de fondsen die branches, bedrijfstakken en -verenigingen hebben, kunnen daarvoor worden ingezet.

3. Van degenen die na de Ad gaan werken en vervolgens de Bachelorgraad willen behalen, doet 70% het programma bij een private aanbieder. Daarbij wordt in vrijwel alle gevallen gekozen voor een constructie van werkend-leren.

De overige 30% doet dit bij een bekostigde aanbieder waarbij de overheid de mogelijkheid biedt om te studeren te volgen in losse en stapelbare modules van 10 studiepunten, met een daarbij behorende bekostiging.

Ook dit zal moeten worden onderzocht. En ja, dat tweede deel van de voorspelling was toen een wens, een mogelijkheid om de zaak flexibel aan te kunnen bieden. Goed, mooi voor de studie om mee te nemen, ook al omdat het constructief prima aansluit bij de gedachte om ook bekostigde kleine eenheden aan te bieden – met certificaten.

4. MBO en Ad en Beroepskolom

Van de mbo-4-geslaagden die een hbo-opleiding gaan doen, kiest 80% voor de Ad-opleiding. De overheid kent op basis daarvan binnen het Nederlandse onderwijssysteem een beleid voor deze nieuwe beroepskolom.

De aantallen mbo'ers die voor een Ad kiezen, zijn aan het stijgen. Maar die 80% is nog niet in beeld. Toch blijft de aanbeveling om de beroepskolom te herdefiniëren recht overeind staan.

5. Aanbod en differentiatie

Naast het reguliere aanbod aan Ad-opleidingen met als doelgroepen:

- mbo-4 / havo / vwo
- mbo-4
- havo

zijn er bij bepaalde daarvoor aangewezen hogescholen de volgende Ad-opleidingen te volgen:

- gericht op vwo'ers met een sterk praktische insteek en een praktijkgerichte onderzoekscomponent
- gericht op mbo-4-opleidingen waarbij nu 'standaard' voor een Bacheloropleiding (minimaal) een half jaar vrijstelling wordt verleend, die een Ad-programma van regulier twee jaar kennen, maar met een extra verdieping als het gaat om kennis en vaardigheden (via specifieke minoren en keuzedelen) – waardoor een hoger niveau dan 5 van het NLQF kan worden bereikt.

Nog niets van te merken, van hogescholen die Ad-opleidingen hebben ontwikkeld voor vwo'ers met een groot deel beroepsgericht onderzoek. Maar er is zeker een plek te vinden voor deze groep, mede in samenhang met een doorstroom naar de Bachelor (hetgeen kan vallen onder de regeling dat vwo'ers een bacheloropleiding in drie jaren mogen doen).

Dat scenario voor de mbo'ers kan worden meegenomen in de scenario-studie, als het gaat om de beroepskolom.

6. BBL en Ad – 'apprenticeship'

Er zijn zgn. geaccrediteerde Apprenticeship Ad-opleidingen die voortbouwen op de bbl-routes in het mbo, gekenmerkt door het feit dat de werkplek leidend is voor de studie en die daarmee een duidelijke overlap kennen met (erkende) bedrijfsopleidingen die via het NLQF aan niveau 5 zijn gekoppeld. Deze specifieke Ad-opleidingen worden door de overheid bekostigd op basis van een

eigen systeem, bij een beperkt aantal aanbieders, met gebruikmaking van vormen van blended-learning.

Dit gaat dus om een nieuwe variant, alleen voor de Ad. Het is een specifieke vorm van het dualiseren van opleidingen, met het werk als uitgangspunt. Meer hierover in de toekomstverkenning.

7. Op mbo-locatie

Het aantal Ad-opleidingen dat in deeltijd op een mbo-locatie wordt aangeboden, bedraagt 40% van het betreffende aanbod aan Ad-opleidingen.

Dit is een voorspelling geweest die eigenlijk is achterhaald door de regionale Ad-vestigingen. Maar het is iets om toch nog in het achterhoofd te houden.

8. Aanvullend programma Ad bij Bachelor

Voor degenen die een Ad-opleiding hebben afgerond en een duidelijk verwante Bachelorgraad willen behalen, bestaan eigenstandige programma's van 120 studiepunten. Deze programma's vormen een afstudeerrichting van de betreffende Bacheloropleiding.

Voor bepaalde programma's is het evenwel mogelijk een zelfstandige accreditatie te hebben, als de arbeidsmarktrelevantie voor deze Bacheloropleiding (via de Ad) significant anders is dan voor degenen die een ongedeelde vierjarige Bacheloropleiding doen.

Hierover hebben we een aantal keren geschreven in de nieuwsbrieven. Het is nog steeds een voorspelling die recht overeind staat. In de studie zal dit verder worden uitgewerkt.

9. Rendement, uitval, langstudeerders

Het rendement bij hogescholen die verwante Bachelor- en Ad-opleidingen kennen, stijgt bij die Bacheloropleidingen zodanig dat de uitval en het switchgedrag aldaar tot een minimum wordt beperkt, en het percentage studenten dat de Bachelor in 4 jaar haalt minimaal 80% is.

De hogescholen die een dergelijk breed aanbod hebben en deze rendementen niet halen, worden geconfronteerd met een negatieve accreditatie, met alle consequenties van dien.

Er wordt ook gekeken naar het rendement van degenen die de Ad hebben behaald en daarna verwant dan wel niet-verwant een Bachelorgraad willen behalen.

Een gevolg is dat er minder 5^e- en ouderejaarsstudenten zijn waardoor het aantal studenten afneemt, maar de scholen ook minder behoeven uit te geven voor onbekostigde groepen.

Hogescholen bieden voor Ad-bezitters die drie of meer jaren over de Ad-opleiding hebben gedaan, in samenspraak met de overheid (vormgeving, accreditatie) een vormgeving voor het Bachelorprogramma die kostendekkend is.

Hiervoor moeten straks de statistieken worden geraadpleegd. Maar ja, we hadden Covid-19 niet voorzien. Als gevolg daarvan is een duidelijke verstoring opgetreden als het gaat om het studieresultaat, de rendementen en andere zaken die hier worden aangedragen. Dus, ook om mee te nemen in de studie.

10. Hogescholen die 12.000 of meer studenten hebben, kennen een Regionaal Associate College, ter bundeling van de Ad-opleidingen, als basis voor een specifiek beleid.

Er is een landelijk overleg voor de RAC's (LORAC) dat aanspreekbaar is op zaken die landelijk op elkaar zijn af te stemmen, mede gelet op de betrokkenheid van andere partijen en organisaties.

Nou, het aantal vestigingen groeit wel, maar hierbij hebben nog wel wat hogescholen een vorm van koud-watervrees-beleid. Het hebben van een eigen netwerk is nog iets wat verder onder de loep dient te worden genomen, als duidelijk wordt dat deze Colleges een eigen status gaan krijgen.

11. Tweede Ad doen

Er bestaat een aanbod van Ad-opleidingen voor degenen die al een Ad hebben behaald en zich willen verbreden. Binnen het LORAC is afgesproken dat daarvoor hetzelfde bedrag aan instellingscollegegeld wordt gevraagd als het wettelijke collegegeld, op basis van de mogelijkheid tot 'aanschuifonderwijs'.

Het is een aspect van de vormgeving van leerwegen en ook het levenlang ontwikkelen dat stukloopt op de wet- en regelgeving. In de scenario-studie zal dit nadrukkelijk aan de orde komen, met sterke argumenten onderbouwd.

12. Joint degree

Er zijn Ad-opleidingen die via de RAC's een joint-degree kennen met gelijksoortige buitenlandse onderwijsinstellingen (VS, Vlaanderen, enz.) zodanig dat mbo-4-geslaagden eerst een half jaar naar het buitenland kunnen gaan op basis van werken en studeren (betaald uit Erasmus-pro budgetten) en vervolgens in Nederland de Ad doen in 1,5 jaar.

Ook nog geen waarheid geworden, maar we hebben nog vier jaren voor de boeg om te zien of dit werkelijkheid wordt. Een prima punt voor het thema 'internationalisering'.

7 Kortom en dus

Kortom, het laat zien dat voorspellen lastig is. Misschien is de wens ook wel de vader van de gedachte die achter een voorspelling zit. Bij dit soort ontwikkelingen spelen tevens voortdurend belangen mee van de partijen die een bijdrage daaraan moeten, kunnen of mogen leveren en die zijn lastig in te schatten. Ook heeft Covid-19 gezorgd voor allerlei disrupties, vooral voor kiezende jongeren die een weg binnen het hbo of wo willen gaan aflopen.

Bovendien mag niet uit het oog worden verloren dat de dynamiek binnen het werkveld, ook in coronatijd te zien aan de versterkte verschuivingen binnen allerlei sectoren van de arbeidsmarkt, als gevolg had en heeft dat werkenden steeds meer op zoek gaan naar kortere opleidingen, niet eens formeel aangeboden, om snel te kunnen inspelen op de vraag naar nieuwe competenties. Dat is natuurlijk niet overal het geval maar toch wordt door bijvoorbeeld de overheid voortdurend gewezen op de noodzaak om de regie qua scholing in eigen handen te houden. Dat gebeurt samen met de werkgevers maar veel jongeren willen veel vaker zelf 'de baas' zijn om zich als ondernemer een plek in deze economie verwerven.

Dus, het komen tot een scenario-studie voor de toekomst met de Ad als aanleiding zal ook een hachelijke poging kunnen gaan worden. De wereldeconomie is absoluut onvoorspelbaar, gelet op alle brandhaarden in allerlei regio's. Ook zullen in veel landen verkiezingen plaatsvinden met zonder meer verschuivingen in het internationale denken over samenwerking, ook rond arbeid en onderwijs – dus scholing. Toch moeten we een poging gaan doen, om te voorkomen dat er straks helemaal geen touw meer aan vast te knopen is. Doe mee, als daartoe ruimte is binnen de eigen werkzaamheden.